

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА

Прокопович Т. А.

ВСТУП

Як універсальне надбання історії, соціокультурний простір містить потенціал для сотень років розвитку, що розгортається в напруженому полі систем наукових знань і відображає людський досвід глобалізації культури і творчості. Класичні схеми творчого простору базуються на впливах місцевих культур, які формуються етнічними та расовими кордонами. У контексті глобалізації цей творчий простір та кодування культурного досвіду перемістилися на місцеві рівні, при цьому формуючи разом світовий прошарок культури. Таким чином, індивідуальний вимір творчості має особливе значення, показуючи, що глобальне вписується в індивідуальне, а локальне в глобальне. Звідси формується модель інтерсуб'єктивного простору, в якому поціновувач мистецтва і сам митець можуть розглядатися в інтегрованому вимірі повної, неподільної єдності. Саме за цих умов актуальним є звернення до творчої реалізації митців у соціокультурних просторах, вплив на їх творчість соціокультурних потрясінь, військових дій та інших кризових станів, що дає змогу зрозуміти проблеми формування та розвитку світового та українського сучасного мистецтва.

1. Виникнення передумов проблеми та формулювання проблеми

Якщо ми звернемося до історії мистецтва і творчості то побачимо, що наскальні малюнки вперше з'явилися не з метою самовираження чи справляння враження, а радше вони з'явилися, як потреба передачі символів та образів. За допомогою цих малюнків люди мали змогу передати свої думки та спостереження про навколишній світ. Тодішнє мистецтво поєднувалось з магією і ритуалами. Наші предки звертались до магії, виконували магичні ритуали, не маючи при цьому мистецьких знань і вмінь тому що їм не вистачало свідомості та знань, якими ми володіємо сьогодні. Вони вірили, що магичними діями вони можуть впливати на клімат, природу, ворога, тварину тощо. Ці вчинки мали глибоке значення і головною метою їх було створення певних почуттів і емоцій. Такі дії до мистецтва віднести важко, адже мистецтво – це духовне самопізнання світу, мета якого – розвинути творчі здібності, творчі зміни в собі та в навколишньому світі.

Основна функція мистецтва – психотерапія або психологічне налаштування, тому мистецтво існує не тільки для того, щоб людина крізь його призму пізнавала світ. Завдяки мистецтву людина самовиражається, змінюється її психічний стан через мистецтво можливе переживання стану катарсису. Творець – це перш за все істота, яка через свою творчість, виражає себе, внутрішні проблеми та душевні конфлікти.

Значення мистецтва та його роль у розвитку українського суспільства в останні роки набуває все більшої актуальності. Оскільки глобалізація та соціально-економічні зміни продовжують формувати наш світ, мистецтво стало потужним інструментом для висвітлення та вирішення суспільних проблем. Розуміння взаємозв'язку між мистецтвом і суспільством потребує глибшого аналізу, особливо з огляду на критичну роль інноваційного соціально-критичного мистецтва в подальшому розвитку України.

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України вплинуло не лише на життя людей, а й на творчі тенденції. Мистецтво підчас війни може мати різні відтінки і значення в залежності від контексту це може бути мистецтво пропаганди та альтернативне мистецтво. Однак, мистецтво в державі де йде війна не може бути відстороненим від всіх подій, воно автоматично стає ідеологічно спрямованим і використовується для посилення підтримки суспільства або формування якогось націоналізму чи патріотизму. Мистецькі проєкти такого спрямування включають в себе виставки, пам'ятники та меморіали, твори мистецтва, літературу, музику та інші види. Однак важливо зазначити, що мистецтво – це не просто інструмент влади, а вираження творчого потенціалу творчих людей, які можуть використовувати його, щоб висловити свої погляди, протестувати проти системи або привернути увагу до проблем, пов'язаних з війною та політикою. Митці використовують свої роботи для вираження гуманістичних ідеалів, критики насильства, створення балансу в дискурсі війни. Водночас у країнах з військовими конфліктами або військовими режимами можуть існувати одночасно обидва види мистецтва: мистецтво пропаганди і альтернативне мистецтво.

Мистецтво пропаганди використовується для поширення ідей або політичних поглядів для сприяння створенню позитивного іміджу уряду. Це можуть бути картини, скульптури, фрески, плакати, фільми чи інші види мистецтва, які підкреслюють досягнення режиму, героїзують військових або пропагують ідеї, які підтримує уряд. Натомість альтернативне мистецтво, виникає як відповідь на репресивні режими чи конфлікти, і часто бореться з пропагандистським

мистецтвом. Перше, на противагу другому, виражає незгоду, критикує або ставить під сумнів соціальні та політичні проблеми. Представники альтернативного мистецтва використовують різні форми, такі як: графіті, стріт-арт, перформанс, інсталяція, фотографія, рисунок, живопис, плакатне мистецтво та інші щоб висловити свої думки та ідеї, які не сприймаються офіційною пропагандою.

Обидва види мистецтва мають своїх прихильників і противників. Мистецтво пропаганди можна розглядати як засіб маніпулювання та контролю над суспільством, тоді як альтернативне мистецтво часто розглядається як спосіб вираження свободи слова та незалежної думки.

Однак важливо зазначити, що мистецтво – це інструмент вираження творчого потенціалу митців які можуть дуже активно привернути увагу до проблем, пов'язаних з війною та політикою.

Водночас історія показує, що навіть підчас воєн потік творчих ідей ніколи не припиняється. Сьогодні багато міжнародних інституцій, мистецьких резиденцій, культурних фондів і приватних галерей готові підтримати Україну і українських художників, в їх прагненні до суверенітету і незалежності, до демократії і припинення війни. Роботи українських митців представлені на Венеціанській бієнале 2022¹.

Нині в Україні естетичні принципи посідають особливе місце в мистецтві. Це можна побачити в творчих досягненнях сучасних митців, які розкривають свої ідеї через найнеймовірніші експериментальні поєднання мистецтва та антимистецтва, змішуючи все з усім. Художники винаходять якийсь оригінальний, чи хоча б простий формальний прийом, але такий, щоб з його допомогою можна було б привернути увагу до твору не лише на місцевому, а і на світовому арт-ринку. Такий синтез сучасних мистецьких новацій впливає на формування нових світоглядних позицій як в Україні так і у світі.

Мистецтво має таку природу, що воно потребує дистанції, щоб мислити. Але для багатьох українських митців потреба негайно відповісти на страшні події сьогодення стала вкрай необхідною дією – способом вираження надто сильних емоцій, актом особистого опору російській агресії. Українські художники публікують свої роботи в соціальних мережах, де вони миттєво стають частиною колективного досвіду. Для тисяч користувачів ці знімки зі стрічки новин стали способом підживити емоції, приборкати страхи та зняти напругу. Спільний травматичний досвід робить мову мистецтва доступнішою ніж будь-коли. Від початку повномасштабного вторгнення росії в

¹ Петриненко О. Голос українських митців на Венеційській бієнале 2022 URL: <https://www.afisha.it/cultura/holos-ukrainskykh-myttisv-na-venetsijskij-biennale-2022/> (дата звернення: 03.05.2023)

Україну, Громадська організація «Музей сучасного мистецтва» (ГО МСМ) запустила проект «Мистецтво воєнної держави»². Балашова О., Глеба Г. та Лисун Т., подають кураторські спостереження за художниками, які реагують на війну мистецтвом.

Питання щодо подальшого розвитку мистецтва у сучасній Україні стали дуже важливими, оскільки мистецтво стає чимраз більш корисним у нових соціальних і геополітичних умовах. Різні соціальні проблеми у суспільстві почали відображатися через мистецтво, так як це один з важливих методів прояву культури, що став частиною об'єднаної системи суспільного фонду, яка визначає, що таке гуманістичне, цінне, етичне, духовне знання нашої нації.

Значення мистецтва як культурного явища полягає і в його методологічних наслідках, які вимагають багатогранного підходу, який охоплює соціологічні та історичні перспективи. Художній процес не можна звести до простої сукупності його компонентів, а саме ідеї, творчості, виробництва, споживання та соціальних інститутів. Скоріше мистецтво функціонує, як культурне явище, як невід'ємна частина складної соціальної системи, яка вирішує гуманістичні, символічні та інші соціальні і особистісні виклики.

Щоб повністю зрозуміти мистецтво як культурний феномен, вкрай важливо розглянути різні аспекти його функціонування в культурному та історичному контекстах.

Один з перших – це *когнітивний*, (пізнавальний) аспект зображує мистецтво як унікальний спосіб проникнення в саму сутність дійсності. У мистецтві індивіди сприймають реальність так, як вона відноситься до них самих, включаючи їхні емоційні та чуттєві стани та настрої, і таким чином вона стає для них значущою. В даному випадку, мистецтво в плані пізнання з'являється як незвичайна форма захоплення природою чи об'єктами реального життя. З цієї точки зору людина вважається спорідненою з природою своїм емоційним та психічним станом., при цьому у художньому сприйнятті дійсності виявляються такі атрибути, як цілісність, особиста залученість, завдяки цьому художник може прийняти дійсність не так абстрактно, а більш емоційно, повніше.

Наступний аспект функціонування мистецтва точки зору соціуму – це те, що *мистецтво безпосередньо пов'язане з культурним життям* суспільства. Воно є не тільки продуктом мистецької діяльності, але й суспільною діяльністю культури, оскільки мистецтво не живе поза суспільними процесами, натомість воно вплетене в складну будову і

² Лисун Т., Балашова О. Про мистецтво війни в Україні. URL: <https://mited.ua/project/mistestvo-vijny-v-ukraini/> (дата звернення: 03.05.2023).

організацію соціуму. Створення, поширення і збереження продуктів творчості, а також мистецьких зображень – це і є сам процес соціального функціонування культури. Таким чином, існування мистецтва як складової культури є умовою правильного розуміння його творів.

Згідно з *ментальної (духовної) точки зору*, мистецтво є результатом діяльності особистого та соціального мислення, в тому числі розуміння справедливості, релігії, філософії, моралі. Всі ці чинники формуються і взаємодіють у єдиному культурному полі, їх взаємозв'язки змінюються від століття до століття, і протягом різного часового проміжку з'являються різні їхні домінуючі форми у громадській свідомості. Іноді певні форми свідомості змінюються, а інші навпаки – посилюються. Тому, щоб зрозуміти мистецтво певної історичної доби, варто пізнавати його тільки в контексті відповідного історичного прошарку. Так, у певних культурах мистецтво відігравало важливу роль у житті людей і в певних періодах залежало від релігій, політики, економічної ситуації, але в будь-якому розумінні воно завжди було пов'язане з різними формами духовного устрою суспільства. Тому, мистецтво завжди було абсолютно невід'ємною частиною життя людей і органічним складником культури. Тобто, мистецтво не є автономним, воно пов'язане з багатьма складовими які взаємодіють між собою, при цьому сприяючи розвитку та духовному багатстві соціуму.

Різні аспекти існування мистецтва формуються різними підходами до створення творчого продукту. Варто зазначити два основних підходи – раціональний і інтуїтивний. Вибір між *раціональним* чи *інтуїтивним* підходом – це виклик, який завжди виникав і продовжуватиме виникати у митців – це так зване протиріччя між художником і зовнішнім світом. Очевидно, що творчий процес включає діалектику між раціональним аспектом та інтуїтивним.

Згідно з *раціональним* підходом, художня творчість визначається раціональними психічними процесами, мисленням, інтелектом, звичайним чуттєвим сприйняттям дійсності. Раціональний підхід дуже тісно пов'язаний з матеріальним аспектом і часто викликає протиріччя між художником і соціумом. Природа інтуїції в цьому контексті характеризується взаємодією між чуттєвим і логічним, емоційним і раціональним способами сприйняття. З цього випливає, що будь-який інтуїтивний процес, просвітлення чи новаторська інновація має свої специфічні методи, які можна передбачити та зрозуміти через діалектику раціональних процесів. Проте, досвід реальності показав, що певні нелогічні процеси можуть відігравати значну роль у творчих процесах мистецтва.

Відповідно до другого, більш *інтуїтивного* підходу, художня творчість базується на художній інтуїції. Ця інтуїція вважається вищим способом осягнення світу, ірраціональним неусвідомленим імпульсом натхнення, вищою формою пізнання, безкорисливим містичним спогляданням і повним злиттям. Інтуїція відмінна від інтелекту, який слідує прагматичним потребами життя. У своїй книзі «Геній і творчість» психолог Грузенберг пояснює, що інтуїція тлумачиться кількома способами, такими як несвідомий акт творчості, несвідоме припущення, та екстаз. Грузенберг, ще у 1924 році писав, що інтуїцію розуміють по-різному, як мимовільний, несвідомий акт творчості, як несвідоме попередження логічних висновків, здогад, як впевненість у правильності наукових гіпотез, ще не перевірених і не доведених експериментальним шляхом, натхнення та екстаз. Ще тоді психолог зробив одну з перших спроб дійти синтезу різних напрямів у дослідженнях творчості.

Митці чи художники завжди стикалися з дилемою: який шлях обрати – розум чи інтуїцію? Багато хто обирає проміжний. Хоча зрозуміло, що в творчому процесі завжди існує діалектика між раціональністю та інтуїцією, тобто між процесом навчання, суб'єктивною творчістю та об'єктивною творчістю. Таким чином, істина художня творчість, хоч і може містити другорядні раціональні або технічні елементи, все ж інтуїтивно веде до створення справжніх мистецьких творів.

Не зважаючи на те свідомо чи підсвідомо художник застосовує раціональний чи інтуїтивний підхід до створення свого творчого продукту, в будь якому випадку він прагне знайти певну формулу успішності завдяки якій його художні твори матимуть популярність і затребуваність в суспільстві.

В пошуках формули успішності було зауважено, що в багатьох випадках успіх твору виникає тоді, коли твір мистецтва:

- викликає у глядача відчуття переваги;
- дивує публіку (епатаж);
- зацікавлює глядача;
- передбачає певні події;
- демонструє характер, стиль, експресію;
- викликає відчуття тривожності;
- цікава інтерпретація, стилізація, або ж навпаки – виконаний в гіперреалізмі;
- поєднання різних технік;
- відчуття стилю.

Також *успішність мистецького твору* можна оцінювати з таких сторін:

– виразність і комунікативність: вибір сюжету де вдале візуальне зображення ефективно спілкується з глядачем або зрозуміло сприймається ним, викликаючи його емоції та передаючи ідеї та повідомлення. Важливо, щоб робота була виразною та привабливою, щоб привертала увагу та спонукала глядача зрозуміти задум художника;

– оригінальність та інноваційність: успішні роботи часто виходять за межі загальноприйнятих норм і стандартів, пропонуючи нові перспективи, підходи чи інтерпретації. Оригінальність і новаторство допомагають виділитися серед інших художників і привернути увагу до роботи;

– технічні навички, майстерність: високі технічні навички та майстерність художника впливають на ступінь якості роботи. Досконале володіння малюнком, кольором, композицією та іншими художніми елементами може додати твору цінності та сприяти його успіху.

– глибина та концепція: успішний мистецький твір повинен мати підтекст, складність і глибину, спонукаючи до подальших роздумів та інтерпретації. Концептуальність і глибина наповнюють твір змістом і стимулюють інтелектуальний діалог із глядачем.

– адаптація до контексту та аудиторії: успішна робота враховує контекст, у якому вона представлена, і відповідає інтересам і смакам аудиторії. Врахування контексту та зосередження на цільовій аудиторії сприяє успіху роботи.

Варто зауважити, що успіх мистецького продукту є доволі суб'єктивним і може змінюватись залежно від часового проміжку, актуальності подій, оцінок аудиторії, критиків та експертів з мистецтва та інше.

2. Аналіз формування сучасного мистецького простору

В останні десятиліття XXI століття в житті сучасного мистецтва панують різноманітні стилі та напрями, розпуста та репресивність у сюжеті, митці ніби відчувають брак єдності суспільних та естетичних ідеалів. Вважається, що сучасне мистецтво формується на основі пародіюванням на всі попередні епохи і викидається в самоповторах і копіюванні³. На перше місце постають ділові інтереси та раціональний підхід у створенні творчого продукту. Загальнолюдські моральні норми

³ Протас М., Лоссовський Є. Аспекти сучасної культурно-мистецької практики у просторі міждисциплінарних природничо-наукових досліджень. *Сучасне мистецтво*. Вип 1. Київ, 2004. С. 97–116.

більше не є основою людської поведінки, а макіавеллівський принцип «роби все, що завгодно» набуває все більшої сили і стає нормою творчого життя.

Багато сучасних українських митців, в наслідок війни або ж через втрату можливості творити (втрата житла чи руйнація приміщення майстерні) стурбовані насамперед поліпшенням матеріальних умов життя, можливістю вижити підчас військових дій, відкладають на «потім» або й зовсім відмовляються від мистецтва. Але діалог про культурний процес України не можна зводити лише до виявлення больових точок. Не зважаючи ні на що в Україні, виникає неприховане, часом неусвідомлене, прагнення митців розкрити тему війни, відбувається ідеалізація світогляду та творчої цілісності. Через мову мистецтва та розкриття трагедій і «гострих суспільних подій», сучасні українські митці прагнуть відродити класичну чи національну, культурну ідентичність.

Зараз національне мистецтво сповнене цінностей, які надають йому нового змісту та формують його. Слід підкреслити, що головним здобутком українського мистецтва є можливість художника вільно та самостійно обирати цінності, які будуть основою його життя і творчості. Вектори цих цінностей у суспільстві настільки широкі, що немає їм межі і об'єктивації вирішується митцем самостійно.

Українські митці значну увагу приділили питанню повернення в мистецький і культурний простір українських цінностей, незатребуваних тоталітарним суспільством. До них належать: почуття національної гідності, звернення до національного досвіду, відродження національних святинь тощо. Повернення релігійної моралі в повсякденне життя відіграло важливу роль у зміцненні національної культури, збагаченні її духовності. Наведені приклади свідчать про те, що культурні зміни в сучасному мистецтві України є очевидними і їх не варто ігнорувати.

Не зважаючи на всі тяготи сьогодення, художнє життя України характеризується насамперед новим витком свого розвитку. Мистецька ситуація сьогодні схожа на перше десятиліття ХХ століття, коли українське мистецтво справді вибухнуло. Це підтверджує зростання кількості людей, які займаються мистецтвом як професією, появу багатьох мистецьких об'єднань, які активно пропагують і поширюють творчість своїх членів. Активізація мистецького життя надихнула на формування багатьох мистецьких стилів і течій, що зароджуються в Україні. Модерністські та постмодерністські світоглядні норми, пропаговані минулим мистецьким прошарком, призвели до відмови від класичного мистецтва та поширення альтернативних творів.

Основна увага сучасного мистецького процесу в Україні зосереджена в основному на професійному мистецтві. Проте війна в Україні, бажання людей через мистецтво привернути світову увагу до проблем війни, спонукала до розвитку і самодіяльної художньої творчості, яка нещодавно була такою, яка відійшла на другий план, так як її розвиток був позбавлений матеріального і духовного стимулювання. Художники та творці мистецьких проєктів стикаються із завданням опанування нових «мов мистецтва», нових матеріалів, нових способів вираження, які є основою творчості. Для більшості споживачів вони ще не достатньо зрозумілі, не сприйнятливі, і не мають гідного емоційного відгуку.

Усі мистецькі зміни в суспільстві відбуваються в контексті нового соціального вибору, який ще не визначений в шаблонах, що будуть реалізовані в майбутньому. При цьому зміни суспільних орієнтацій та ідеалів, у тому числі мистецьких, відбуваються доволі суперечливо, оскільки одна частина суспільства віддає перевагу минулому – класичним цінностям і вподобанням, а інша – сучасному мистецтві. За роки національної незалежності українське мистецтво збагатилося новими явищами, сповнених стильового розмаїття, які органічно ввійшли в мистецьке життя сучасного світу і посіли в ньому чільне місце.

Соціальні умови, створені в Україні, сприяють більш відкритим відносинам між суспільством і мистецтвом, що, звісно, збагачує українську культуру вітчизняними і іноземними культурними досягненнями. Проте, досі не сформовано нових ідей щодо визначення змісту, форми та методів національної мистецької політики яка б сприяла формуванню єдиної концепції розвитку національної культури, збереженню її самобутності. Зрештою, війна в країні та процес глобалізації пояснює складність фінансової підтримки реалізації ідеї духовного піднесення нації, завдяки якій національне мистецтво може істотно просуватися вперед і підкорятися мистецьким стандартам як в найбільш цивілізованих розвинених країнах. Наслідки воєнних дій та негативних соціальних процесів проявляються в мистецтві через втрату стійких орієнтирів, низькому фінансуванню у постійному зміщенні пріоритетів у ціннісно-пошукових системах. Також варто додати, що наразі в Україні не вважають культурні питання достатньо важливими порівняно з економікою, підвищенням безпеки та добробуту людей тощо. Незважаючи на те, що сьогодні гостро постає необхідність культурного відродження в Україні, але через війну не передбачається збільшення фінансування установ, підвідомчих Міністерству культури і інформаційної політики, що в свою чергу, не сприяє істотним змінам в розвитку мистецького та духовного світу українського суспільства.

Проте, незважаючи на війну, Україна продовжує будувати нову сучасну культуру.

Відмова від мистецьких орієнтирів, які визначали українське мистецьке життя радянської доби, підживила бажання встановити нові духовні ідеали, стимулюючи українських митців до пошуку духовної та культурної самоідентичності. Але всупереч всьому українське мистецтво поступово і все впевненіше виявляється в системі світових культурних процесів. Досить вагомим є те, що в останні роки прагнення до відродження національної культури та мистецтва має певний успіх.

Сучасні різноманітні твори, через використання різних напрямів образотворчого мистецтва стали не тимчасовими подіями, а навпаки – пізнавальним зверненнями до європейського суспільства. Цей мистецький посыл не потребує знання мови, традицій, уміння читати чи будь-якої іншої потреби і в цьому його основна перевага. Так, резонансно та емоційно відгукуючись на події війни, відбувається народження нової української художньої системи як феномену художньої привабливості, що проникає в підсвідомість людини. Розкриваючи події, що відбувалися в Україні, сублімація та переживання художника, відтворення їх на полотні щоразу постає в різних формах: абстрактний експресіонізм, графіті, сюрреалізм, поп-арт, інсталяція, перформанс тощо. Цей відголосок з'являється не лише в українських митців, а й в художників різних європейських країн⁴.

Зрештою, українські митці отримали широкі можливості розширити свій творчий кругозір і максимально розкрити свої художні здібності. Сучасне українське мистецтво збагатилося рівноправним доступом до світового та європейського мистецького середовища, не втративши власного національного колориту та самобутності. Результатом усіх цих змін став постійний інтерес серед українських митців до власної історії та національних мистецьких традицій як способу утвердження своєї національної ідентичності та глибока потреба розуміння людських проблем, яка включала негативне уявлення про людину і її діяльність. Творчі роздуми про наслідки війни, цивілізації та глобалізації є особливо актуальними. Важливе місце в сучасному образотворчому мистецтві посідають загальнолюдські проблеми, що роздумують над цінністю нашого існування.

Цілком новий рівень художнього осмислення природи суспільства і природи людини зумовив створення поліфонічної і складної картини розвитку українського образотворчого мистецтва. Формується групи

⁴ Формула британця. Яке послання українцям зашифрував Бенксі у графіті в Києві та Бородянці. URL: <https://focus.ua/uk/culture/537713-sem-graffiti-benksi-v-ukraine-kakoe-poslanie-zashifroval-hudozhnik> (дата звернення: 03.05.2023).

митців зі своїми творчими пошуками та пріоритетами. Більшість із них – визнані майстри зі сформованими творчими переконаннями та багатим професійним досвідом. Важливо зауважити, що спільною характеристикою цих художників є їх вільне володіння академічними знаннями. Широко відомі та високо оцінені, їхні роботи щоразу дивують впевненою технікою, широким баченням теми, оригінальністю творчого самовираження. Незважаючи на розмаїття індивідуальних стилів, цих художників об'єднує повне володіння багатим репертуаром майстерності: малюнком, кольором, композицією та професіоналізмом як головним критерієм творчої свободи. На думку сучасних реалістів, митець, який покладається лише на свою уяву, творить без вивчення навколишньої дійсності, приречений на деградацію.

Споглядаючи сучасне мистецтво можна з упевненістю сказати, що поступово втрачається значення традиційних шкіл образотворчого мистецтва. Це відбувається через вплив творчих зв'язків і нових завдань, які поширюють через постмодерністські ідеї. Часто навіть визнані майстри реалістичної майстерності використовують свої професійні навички для створення сучасних творчих проєктів в абсолютно нетипових їм техніках.

Тут ми знову повертаємося до раціонального і інтуїтивного підходу до створення творчого продукту. В сучасному світі раціональний підхід має таке ж вагоме значення як і інтуїтивний, так як актуальність і затребуваність творчого продукту на арт-ринку формує фінансовий фідбек.

Цей аспект, а також висвітлення сучасних актуальних стилів та напрямків мистецтва має вплив на творчу уяву художника, так як нами вище зазначалося вище, що соціальне впливає на індивідуальне. Тому творчу уяву художників не слід розглядати в ізоляції від зв'язку з навколишнім світом. Творчий суб'єкт включений у сферу предметів, цінностей, ідей і понять, створених цією культурою, завжди спирається те що, що було зроблено перед ним, у цьому запорука прогресу.

Творча уява – це такий вид уяви, в ході якого художник самостійно створює нові образи та ідеї, що представляють цінність для інших людей або для суспільства в цілому і які втілюються у конкретному оригінальному продукті діяльності. Творча уява є необхідним компонентом та основою всіх видів культурної діяльності людини. Важливою умовою творчої уяви є її цілеспрямованість, тобто свідоме накопичення інформації чи художнього досвіду, побудова певних стратегій і прогнозування очікуваних результатів, тривале «занурення» в проблему.

Досліджуючи проблему творчої уяви, науковці прийшли до висновку, що у тих, хто глибоко займається творчістю, може бути своєрідна творча домінанта. Поява цього домінування призводить до збільшення спостережливості, продовження пошуку матеріалу, підвищення творчої активності та уяви.

Справжнє існування художнього твору в культурі можливе лише за умови його відкритості та доступності як сприйняття, так і ціннісного акценту. Але, при цьому, творчий продукт обов'язково містить у собі хоча б зерно творчості.

Найпростішим способом творчої дії у сфері мистецтва та культури є формування змісту творчого продукту на зрозумілу мову. Тобто розпредметнення його і зміщення акценту з розмовної мови на візуальну і навпаки. При цьому відбувається передача основного повідомлення через іншу систему символів. Потім, глядач у своєму сприйнятті, повертається від цієї символіки до вихідної інформації (наприклад, символізація вишиванки як знаку культурної єдності і самобутності та інше). Такий, здавалося б, простий процес може призвести до настільки серйозних переглядів основного художнього змісту, що перед нами постає новий твір. Варто зауважити, що кожна людина в сприйнятті твору мистецтва діє однаково: вона поміщає те, що сприймає, у контекст свого світогляду, своїх ідей, принципів, ідеалів, норм, і в результаті вона унікально, своєрідним чином сприймає твір мистецтва. Тому аргумент, що існує стільки версій даного твору, скільки людей його сприймають, варто сприймати доволі серйозно. Звідси виходить, що збагачення естетичного досвіду будь-якої людини, художника чи любителя мистецтва, передбачає активне спілкування, спрямоване на обмін враженнями, асоціаціями, розуміння змісту твору.

З мистецької точки зору завжди є проблеми, які необхідні для осмислення, які вимагають нових інтерпретацій. Науковці з'ясували, що передусє спалахам творчої активності у митців і прийшли до висновку, що особливо важливим є наявність певного періоду «зовнішньої бездіяльності». Це сприяє так званому народженні творчого продукту у підсвідомості, оскільки процеси, які відбуваються в підсвідомості, не формуються у свідомості. В такі періоди затишшя розумова діяльність не припиняється, а робота творчої уяви продовжується, але не відображається у свідомості. Деякі автори називають цей спокійний період станом пригніченого трансу («період виношування», коли вже засвоєна інформація реорганізується). Після такої зовнішньої «бездіяльності» миттєво відбувається процес остаточного вирішення проблеми, раптове народження творчого образу, відповідь на проблемне питання.

Мистецтво є особливим видом психотерапії, а художник – є своєрідним психологом. Твори мистецтва дуже часто розкривають або ж підсвічують певну психологічну проблему. За допомогою творчості художник може обробляти як позитивні, так і негативні думки та почуття. Іноді невербальні засоби є єдиними, які виявляють і прояснюють сильні почуття та емоції. Саме за допомогою конкретних образів людина краще розкриває свої емоційні переживання, ніж у спілкуванні. Емоційну сферу, як і будь-яке багатогранне явище, можна узагальнювати по-різному. Дослідницький аналіз особистісної проблеми художньої обдарованості показує, що емоції та емоційна стійкість відіграють роль регулятивного процесу та домінуючої мотивації в її структурі⁵.

Одним із перших психологів, які досліджували ці процеси, був Т. Рібо. У своїй книзі «Творча уява» (1901) він виділяє дві основні операції: *дисоціацію* та *асоціацію*. Дисоціація є підготовчою операцією, під час якої дані переживання розбиваються на певні елементи. У результаті цієї попередньої обробки досвіду його елементи можуть бути складені в нову композицію. Дисоціація як роз'єднання – це несвідома операція, що формується під час сприйняття, під час якого окремі одиниці відокремлюються від цілісної, образної структури. Надалі ці образи проходять деформацію та зміну усуваючи одне, додаючи інше. Творчу уяву неможливо уявити без попереднього розділення. Дисоціація – це перша стадія творчої уяви, стадія фізичної підготовки. Неможливість творчо дисоціюватись є основною перешкодою для творчої уяви.

Наступна складова творчої уяви – це асоціація. Саме вона створює цілісне зображення із виокремлених, ізольованих елементів зображення і породжує нові поєднання – нові образи.

Психологи розглядають твір мистецтва як набір естетичних символів, покликаних викликати у людей певні емоції. Тобто, художній твір – це певний об'єкт чи предмет, в який закладені якісь символи, зв'язки, таємниці, завдяки яким цей твір мистецтва привертає увагу. При цьому багато в чому привертання уваги залежить не лише від самого об'єкта, а і від сприймаючого.

Акт художньої творчості передбачає формування свіжих естетичних цінностей, певних художніх образів, предметів, що викликають почуття естетичної і духовної насолоди, або ж формують певний емоційний відгук.

⁵ Прокопович Т. Емоційна стабільність як умова прояву соціальної адаптованості художньо обдарованої особистості : дис. канд. псих. наук : 19.00.1 / Прокопович Тетяна. Луцьк, 2015. 208 с.

На ряду з раціональним та інтуїтивним підходом, наявністю творчої уяви варто відзначити, на яких *внутрішніх психологічних засадах* працює художник:

– перший рівень – це рівень конкретної реальності. Тут у центрі уваги – герої. У цьому випадку стимул творчості художника базується на тому, що він десь почув чи побачив. Художник дивиться на конкретну ситуацію і використовує її щоб дублювати. Тобто це рівень конкретної реальності – досвід, світогляд і доля митця тут не замішані. Таким чином художники ніби записують, зображуючи те, що відбувалося насправді.

– другий рівень – це метафори. Цей рівень спонукає до пошуку ширших алегоричних асоціацій. Тут вже є розуміння події і її узагальнення. Якщо в першому випадку має місце конкретна ситуація, то в цьому випадку виникає більш загальне поняття проблематики – ворожнечі між предметами чи людьми. Розрив тут уже ширший і глибший. У цьому вже може бути соціальна трагедія, людська взаємодія, тобто тут проглядається філософське узагальнення. Творче представлення в даному випадку, стає психологічним чи філософським посилом. Наприклад, на картині з'являється текст, який виражає певну претензію або розуміння того, що відбувається.

– третій рівень – це рівень авторської уяви. Тут художник працює на основі свого досвіду, своїх внутрішніх конфліктів і своїх характеристик, своєї сублімації. Тобто, власне, сам художник розчиняється в цих роботах зі своїми особливостями, при цьому постійно контролюючи чи те, що він пише, характерне саме для його. Художник при цьому підсвідомо чи свідомо постійно порівнює, скільки в тому, що він створює, стосується його самого.

Здебільшого художники використовують співвідношення між цими трьома рівнями. Тому багато художніх творів – це синтез цих трьох рівнів. Сучасний напрям художньої творчості орієнтований на результат, а творча поведінка не зупиняється в часі. Мистецтво стає більш інтимною справою для тих, хто може зрозуміти один одного. Водночас воно дійсно існує як копія чи віддзеркалення душі художника, при цьому зорієнтовано на результат і формується як квінтесенція буття.

Формування та розвиток сучасного мистецтва також розкривається через різноманітні функції у суспільстві. Оскільки твір мистецтва існує як цілісне явище варто коротко розкрити *взаємопов'язані функції мистецтва*.

– *Перетворювальна функція* (мистецтво як діяльність), спосіб реалізації якої відбувається через: ідейно-естетичний вплив на людей

(прищеплення їм певних смаків, ідеалів, прагнень поза повсякденним сприйняттям дійсності); шляхом включення людини в ціннісно-орієнтовану діяльність (мистецтво пробуджує небайдужість людей до культурної спадщини, суспільної діяльності, що надихає людину на прагнення до досконалості та спонукає її до ідеалів); через спонукування до творчості та розвитку уяви що формується на основі вражень від дійсності; через високий рівень використання і обробки матеріалу (художники довели образотворчі техніки, мармур, фарби, до такого рівня, що навіть людина далека від мистецтва відчуває захоплення).

– *Компенсаторна функція* (мистецтво, як втеча від буденності) мистецтва проявляється в основному в трьох аспектах: відволікаючий (гедонічно-ігровий, розважальний); комфорт (допомагає примиритись з недосконалістю життя); і власне як втеча від реальності, розвиток духовної гармонії людини.

– *Пізнавальна евристична функція* (мистецтво як знання). Мистецтво є одним із потужних і широкомасштабних засобів просвіти (поширення досвіду, фактів, відомостей) і виховання (поширення чужого життєвого досвіду, вплив через пропаганду певного способу мислення і системи поглядів). Мистецтво відіграє важливу роль у формуванні знань і думок суспільства, доповнюючи і формуючи сприйняття світу багатьох людей. Мистецтво – могутній засіб пізнання самого себе і світу.

– *Художньо-концептуальна функція* (мистецтво як певне світобачення). Мистецтво не можна розглядати як ілюстрація філософської, релігійної чи політичної думки. Мистецтво має власний спосіб осягнення та вираження світу, який принципово відрізняється від способу науки, релігії та філософії. У сприйнятті митця світ постає одухотвореним, сповненим життєвих поривів. Свої враження художник перетворює на художні образи, створюючи світоглядну концепцію твору, в якому фізичне спостереження не збігається зі змістом, але при цьому зміст все ж є визначальним для мистецтва.

– *Прогностична функція* (мистецтво як передбачення майбутнього). Мистецтво має унікальну здатність передбачати майбутнє, оскільки, художник підчас творчої трансформації, передбачає використання власного інтелекту: знання, думки, уяву, фантазію, інтуїцію, використання підсвідомих образів. Водночас мистецтво не потребує суворої прив'язки до фактів чи реального стану речей чи подій. Митці мають право довіряти власному досвіду та інтуїції, яка іноді суперечить реальним подіям життя. Завдяки цьому творець здатний вийти за рамки явної інформації та осягнути суть неіснуючих, навіть футуристичних явищ.

– *Комунікативна функція* (як форма спілкування). Мистецтво має певні переваги перед мовою та письмом. Якщо людина не розуміє мови, то написане для нас закрите і незрозуміле, але картини і їх сюжети можуть відкрити певні аспекти і події не залежно від національності. Різноманітні твори мистецтва дають можливість спілкуватися без кордонів, по всьому світу незважаючи на расові відмінності та історичні епохи. Аналіз мистецтва, як знакової системи, спирається на особливу комунікаційну систему мистецтва, яка прокладає шлях до взаєморозуміння між людьми і є інструментом мирного співіснування.

– *Інформаційна функція* (мистецтво як інформація). Мистецтво виступає як особливий канал транслявання інформації і є чутливим індикатором психічного здоров'я чи хвороби як людини так і суспільства. Через твори мистецтва можна дізнатися про психологічний стан людини. Часто саме мистецтво першим реагує на зміни суспільних настроїв.

– *Виховна функція* (мистецтво як катарсис). Мистецтво дивовижним чином розширює горизонти пережитого досвіду людини, оскільки воно залучає її до досвіду великої кількості інших людей та предків. Саме через процес вивільнення емоцій, вирішення внутрішніх конфліктів мистецтво формує систему почуттів і думок, засновану на накопиченому історичному досвіді. Мистецтво формує та породжує, активізує та стимулює імпульси людини до самовдосконалення та творчої самореалізації.

– *Надихаюча функція* (мистецтво як спонукання до дій). Мистецтво передбачає певний спосіб мислення, яке навіює на певний лад думки і відчуття людини. Ця функція близька до виховної функції мистецтва, але не тотожна: виховання – тривалий, складний процес, а навіювання – миттєве. Надихаючи, мистецтво захоплює людину емоціями, певним настроєм і навіть розкриває приховані здібності особистості. В напружені періоди історії мистецтво, через дану функцію, відіграє значну, іноді провідну, роль у загальній системі суспільства.

– *Естетична функція* (мистецтво як ціннісна культурна орієнтація) – це особлива здатність мистецтва формувати естетичний смак, художні здібності людини, сприяти формуванню певного ціннісно-художнього рівня спрямованості, пробуджуючи бажання та вміння творити.

– *Гедоністична функція* (здатність мистецтва приносити насолоду). Це є одним із проявів емоційно-чуттєвого характеру художньої діяльності: завдяки цьому на перший план виходять виразність, гармонійність цілісність, зв'язність, тощо. Саме момент коли сприйняття

художнього твору відповідає ідеалам, підсвідомим бажанням і смакам людини, відбувається людська само ідентифікація. Це відіграє вирішальну роль у вияві гедонічної функції мистецтва.

Сучасне мистецтво, культура та наука еволюціонували до форм, які визначають нашу свідомість, хочемо ми цього чи ні. Тому все складніше в рамках традиційних форм створити щось нове і неповторне. Те, що наші предки могли моделювати лише у своїй уяві, тепер моделюється в реальності. Ми навчилися сприймати будь-яку інформацію швидко й невимушено, інтегрувати сьогодні з минулим, поєднувати різні прошарки мистецтва, залишаючись при цьому спостерігачами та інтерпретаторами цих поєднань. Таким чином, сучасні художники несвідомо дійшли висновку, що *сучасне мистецтво має базуватися на концепціях постмодернізму*, які передбачають:

- бажання митця повідомляти про неповідомлене;
- шукати і знайти нові форми передачі нематеріального, чи дематеріалізованого об'єкта;
- створювати принципово відкритих посилів у творах мистецтва, в яких явно відчувається звернення до контексту і зміст яких реалізується лише в контексті;
- розкриття і відношення до істини через гру сенсів.

Дотримуючись цих концепцій сучасне мистецтво може відповідати новому якісному усвідомленню людини в новому тисячолітті, інакше, людство компенсуватиме цю потребу за допомогою віртуальної реальності. Підтвердити це ми зможемо коротко поглянувши на історію, яка передувала виникнення даного напрямку. На початку свідомого мистецтва зображується все, що відбувається в дійсності (реалізм). Надалі, виявляється, бути реалістичним художником недостатньо. Почали з'являтися картини де людей зображують нереалістично, більш складними істотами. Поступово мистецьке око починає формувати речі, які не можуть існувати в реальності, які неможливо побачити – наприклад, мрії та думки людини з'являються на картинах, (модернізм чи структуралізм). Так виник модерністський живопис (П. Пікассо, С. Далі та ін.). Останній етап – постмодернізм – коли людина прориває структуру і обмеження представлені в модернізмі. У послідовних творах відбувається синтез різних реальностей, які фактично існують в різних просторах чи точках часу (майбутнього, минулого чи теперішнього, неможливого й можливого тощо). Художники малюють химерні, фантастичні видіння, трансцендентний і потойбічний світи та багато іншого. Картина може формувати зображення, що складається з різних реальностей, але при цьому митець інтерпретує це своїм власним баченням, зіштовхуючи у своїй

картині різноманітні стилі минулого, даючи власну інтерпретацію, вкрапляючи своє як щось, що об'єднує все це у власну реальність. Таким чином старі елементи завжди вкраплюються в нові твори мистецтва, але формуються по-новому. Тут використовується інтуїтивний підхід поєднання елементів на підсвідомому рівні, які колись сприймалися, але зараз сприймаються в іншому контексті.

В сучасному мистецтві елементи постмодернізму розчиняються у всьому – це може бути навіть відношення персонажів і фону, де герої виділяються на тлі (діалог фону з героями). Це так званий непрямий, опосередкований вплив мистецтва. Постмодернізм завжди мав таку властивість, як асоціюватися з іншими творами, формувати нову структуру художнього цілого, яка виникає в результаті різних асоціацій. Це явище зіткнення та діалогу між двома реальностями, двома структурами з різними якостями. Постмодерн метафорично розкриває феномен життя і смерті.

Аналізуючи формування сучасного мистецького простору ми можемо побачити, що сучасне мистецтво формується в постмодерністичному напрямку використовуючи при цьому раціональний і інтуїтивний підходи. Успішність мистецького твору залежить від ряду вище наведених чинників, але основний з яких – це затребуваність і актуальність в сучасному суспільстві. Сучасне українське мистецтво, не зважаючи на зміщення пріоритетів у ціннісно-пошукових системах в напрямку відродження української культури, знаходить місце на арт-ринку і є актуальним і затребуваним, при цьому виконуючи відповідні функції у суспільстві.

3. Формування і розвиток сучасного українського мистецтва в період війни

Так як до повномасштабного вторгнення росії на територію України сучасне образотворче мистецтво в Україні розвивалося різними шляхами і не мало спільного центру тяжіння, то і наразі для українського сучасного мистецтва характерна стильова поліфонія. За роки незалежності його розвиток сформувався таким, що дозволяє визначити деякі спільні риси національного мистецтва. Серед них – прагнення до яскравих декоративних рішень при збереженні первинності внутрішнього, духовно-сакрального начала, домінуючого ліричного поетичного начала, насиченого метафорами, алегоріями та колірною символікою. Для українського мистецтва характерне пізнання природи речей не лише через розум, а й через інтуїцію та почуття.

Можемо побачити що постмодернізм також є одним із головних напрямів сучасного українського мистецтва. Художники висловлюють

свої ідеї за допомогою різноманітних засобів, включаючи живопис, скульптуру, фотографію, відеоарт, інсталяцію тощо. Вони часто експериментують зі стилістичними техніками, грають зі значенням і стереотипом, критикують соціальні проблеми та політичні ситуації.

Сучасні українські митці використовують постмодерні напрямки і стилі, щоб через мистецтво зрозуміти складність війни, її наслідки та вплив на людину та суспільство. Розглядаючи аспекти постмодернізму в сучасному українському мистецтві воєнного періоду можемо відзначити їх через *висвітлення в таких сюжетних лініях*:

– пародія та іронія – митці вміють постмодерністсько виражати абсурдність певних воєнних ситуацій і протистояти пафосу. Вони можуть використовувати гумор, пародію та іронію, щоб змінити уявлення про війну та відобразити її нелогічність;

– колаж і монтаж – використання колажу та монтажу є також характерним для постмодернізму. Художники поєднують різні елементи, зображення та текст, щоб створити комплексні враження, які передають фрагментарність і нестабільність війни;

– цитування та інтертекстуальність: є поширеним явищем у постмодерністському мистецтві, тобто художники можуть явно наслідувати чужі стильові властивості і норми (окремих художників, шкіл і напрямів) при цьому створюючи власний художній твір з власним сюжетом⁶.

Ще одним важливим аспектом сучасного українського мистецтва є вплив української історії та культури. Багато митців зверталися до національних символів, традицій і міфів, відображаючи український національний дух. Вони досліджують історичні події, минулі травми та важливі питання ідентичності та сучасного українського суспільства.

Сучасні українські художники використовують різноманітні інноваційні підходи та експериментують із різноманітними медіа та техніками. Ось деякі *напрямки та тенденції*, які можна спостерігати в їхній роботі:

– мультимедіа та інтерактив: художники поєднують різні медіа – звук, відео, комп'ютерну графіку, віртуальну реальність – для створення вражаючих інтерактивних творів мистецтва. Вони використовують нові технології для створення інтерактивних просторів, де глядачі можуть взаємодіяти з навколишнім середовищем.

– соціальна залученість: багато митців використовують своє мистецтво як спосіб виразити соціальні, політичні та екологічні

⁶ Це мрія тепер – просто побачитись, просто жити. Українські художники показують своє мистецтво про війну. URL: <https://zaborona.com/ukrayinski-hudozhnyky-pokazuyut-svoye-mystecstvo-pro-vijnu/> (дата звернення: 20.05.2023).

проблеми. Вони використовують сюжети та символи, щоб порушити питання соціальної справедливості, національної та глобальної політики, екологічних криз та інших актуальних питань.

– пошук нових форм та виражальних засобів: сучасні українські митці експериментують із різними техніками та матеріалами. Вони поєднують традиційні художні техніки з сучасними інноваціями, такими як інсталяції, різні форми колажу та абстракції.

– боротьба зі стереотипами та ідентичністю: багато митців досліджують питання ідентичності, культурної спадщини та стереотипів, пов'язаних з українською культурою і намагаються крізь призму сучасного мистецтва показати приналежність до культурної ідентичності, проте не в класичному стилі, а в більш сучасному – пост-модерністському.

Цікавим є вибір кольорів у роботах українських художників. Хоч він є індивідуальним і може змінюватись залежно від стилю, тематики та особистих уподобань художника, проте в сучасному українському мистецтві можна виділити кілька популярних кольорів, які часто використовуються.

Синій (Блакитний): Яскравий або приглушений часто зустрічається у творчості українських митців. Він символізує чистоту, відкритість, свободу. Жовтий: жовтий асоціюється з сонячним світлом, радістю, оптимізмом і життєвою силою. Синій (голубий) та жовтий – це кольори патріотичної символіки України. Білий: білий може символізувати чистоту, невинність, простоту або порожнечу. Його часто використовують для створення світлових ефектів, відтворення простору або створення мінімалістичних композицій. Зелений: зелений асоціюється з природою, життям, ростом і оновленням, відродженням. Червоний: доволі емоційний колір і символізує енергію, силу, пристрасть, а також кров, війну чи біль. Чорний часто використовують, щоб привернути увагу глядача, як символ трагедії, болі, війни.

Всесвітньо відомі художники також почали більш активно додавати жовто-блакитних відтінків у свої роботи, щоб продемонструвати підтримку боротьби українського народу. Жовтий, синій і червоний – ці кольори домінують у творчості українського художника. Проте, зросла і кількість ахроматичних картин, де домінують відтінки сірого, а чорний підкреслює драматизм.

Розкриття подій, що мають місце в Україні, сприймання їх через призму художника, сублімується у мистецтво щоразу в іншій формі. Відлуння з'являються також у митців інших європейських країн. Зарубіжні художники навіть їдуть в Україну щоб бути хоч якимось чином долученим до привертання світової уваги до війни У сюжетних

лініях все частіше фігурують жінки, діти та тварини а також силуети зруйнованих міст⁷. В основі сюжету картини постають пережиті, побачені чи очікувані події, негативне ставлення до агресора, і як протиставлення – повага, поклоніння герою.

Світова творча спільнота не відстає у відображенні реалій і жахів війни в Україні. Про Україну говорили митці світового рівня, найбагатші з них, як-от Марина Абрамович⁸ Деміан Герста⁹ та ін.

Під час війни багато українських та зарубіжних митців створили твори, що відображають трагедію, страждання та вплив війни на людей і суспільство. Якщо згрупувати *найбільш вживані сюжети*, які зустрічаються у творчості сучасних українських художників цього періоду то це:

- сцени війни та битви: митці відтворюють сцени битв чи воєнні події, щоб продемонструвати реалії війни та її вплив на військових і цивільних.

- портрети українських воїнів: багато художників малюють портрети українських солдат, відтворюючи їхню силу, мужність, біль і переживання, пов'язані з війною.

- портрети цивільних жертв: художники звертають увагу на мирне населення, яке страждає внаслідок війни. Вони малюють портрети людей, які втратили близьких, дітей, внутрішньо переміщених осіб чи біженців. Передають на полотно їх розпач, страх, біль і страждання.

- символи та мотиви миру: митці використовують символи, пов'язані з миром, такі як голуби, оливки, квіти чи символи миру, щоб висловити надію на припинення війн і відновлення миру.

- етнічна символіка: використовуються зображення української вишивки, гербів, калини, колосків пшениці та інше, щоб показати етнічну приналежність до історичного спадку і древнього коріння українського народу.

- пам'ятники та місця пам'яті: кілька митців створили роботи, присвячені місцям пам'яті, пам'ятникам, меморіалам присвяченим пам'яті загиблих і жертв війни.

⁷ Формула британця. Яке послання українцям зашифрував Бенксі у графіті в Києві та Бородянці. URL: <https://focus.ua/uk/culture/537713-sem-graffiti-benksi-v-ukraine-kakoe-poslanie-zashifroval-hudozhnik> (дата звернення: 03.05.2023).

⁸ Суспільне культура. Сербська мисткиня Марина Абрамович підтримала Україну URL: <https://suspilne.media/212990-serbska-mistkina-marina-abramovic-pidtrimala-ukrainu-2/> (дата звернення: 03.05.2023)

⁹ VOGUE культура Роботу Демієна Герста, присвячену Україні, покажуть на Венеційській бієнале URL: <https://vogue.ua/article/culture/art/robotu-demiylene-gersta-prisvyacheni-ukrajini-pokazhut-na-biyenale-u-veneciji-48331.html> (дата звернення: 03.05.2023)

Ці сюжети можуть відрізнятися залежно від особистих уподобань художника і інтерпретуватися у власному стилі, манері виконання і техніках.

Українські митці виставляють свої роботи на міжнародних виставках, аукціонах і у відомих галереях. Forbes зібрав 10 робіт українських та зарубіжних художників, створених як творчу відповідь на війну та супротив в Україні¹⁰. Серед них: Сергій Майдуков, Ярема Малащук, Роман Хімей, Леся Хоменко, Микита Кадан, Олексій Сай та інші.

Відомі сучасні українських художників, працюють на українському і світовому ринку.

Олег Тістол – роботи на тему війни, конфлікту та політичної ситуації в Україні експонувалися на численних виставках у Німеччині, США, Франції та інших країнах¹¹.

Олександр Ройтбурд – відомий своїми абстрактними роботами, які поєднують елементи традиційного українського мистецтва з сучасними тенденціями. Його роботи експонувалися на багатьох виставках у Європі та США¹².

Олексій Сай – створює пейзажі спотворені бомбардуваннями. Антон Селешій – графічні роботи з постатями чи речами, лікарями, солдатами, нагородами. Марія Проніна – колажі з газет, які показують реалії днів війни. Аліса Гоц – працює в техніці літографії, разом з друзями заснувала літографську майстерню. В роботах ахроматичні силуети обличч, речей, обрисів із застосуванням тексту, символіки і дат. Ігор Гора – а фотографія, цифрові колажі з зображенням залишків російських солдат, ворожої символіки з глибоким філософським підтекстом¹³.

Це лише деякі приклади українських художників, які знайшли своє місце на світовій арт-сцені. Загалом сучасне українське мистецтво продовжує розвиватися і характеризується унікальним підходом до художньої творчості, помітним у використанні сюжету, матеріалу, техніки, стилю та ідеї.

¹⁰ Креативність протилежна руйнівній силі смерті» 10 робіт українських митців, присвячених війні та супротиву в Україні URL: <https://forbes.ua/lifestyle/kreativnist-protilezhna-ruynivniy-sili-smerti-10-robit-ukrainskikh-i-svitovikh-mittsiv-prisvyachenikh-viyni-ta-sprotivu-v-ukraini-24082022-7874> (дата звернення: 20.05.2023)

¹¹ Тістол Олег Михайлович. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Тістол_Олег_Михайлович (дата звернення: 20.05.2023).

¹² Олександр Ройтбурд Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ройтбурд_Олександр_Анатолійович (дата звернення: 20.05.2023)

¹³ Чернічкін І. «Це мрія тепер – просто побачитись, просто жити». Українські художники показують своє мистецтво про війну URL: <https://zaborona.com/ukrayinski-hudozhnyky-pokazuyut-svoeye-mystecztvo-pro-vijnu/> (дата звернення: 21.05.2023)

ВИСНОВКИ

За результатами даного дослідження встановлено, що становлення та розвиток світового та українського сучасного мистецтва залежить від багатьох актуальних проблем, які впливають на його формування. До таких проблем ми можемо віднести:

– *комерціалізація мистецтва*. Останніми роками комерціалізація мистецтва зростає, великі галереї, аукціони та приватні колекціонери визначають тенденції та ціни в мистецтві, що може призвести до втрати автентичності та незалежності мистецтва;

– *глобалізація та культурна ідентичність*: зростаюча глобалізація чинить великий вплив на сучасне мистецтво. Українські митці стикаються з проблемою збереження своєї культурної ідентичності в умовах глобалізованого світу, що в свою чергу призводить до пошуку нових способів самовираження та поєднання традиційних елементів із сучасними трендами;

– *відсутність фінансової підтримки*: багато митців стикаються з проблемою недостатньої фінансової підтримки для розкриття своєї творчості, що обмежує їхні можливості експериментувати, демонструвати та просувати свою роботу світовому арт-простору;

– *вплив технологій, штучний інтелект*: швидкий розвиток технологій мав великий вплив на сучасне мистецтво, так як хоч і цифрові технології, віртуальна реальність, інтерактивність та інші інновації пропонують художникам нові творчі можливості, але вони також ставлять під сумнів автентичність і значення мистецтва в епоху технологічного прогресу;

– *соціально-політичні питання*: сучасне мистецтво неминуче відображатиме соціально-політичні проблеми сучасного світу. Українські митці через мистецтво намагаються протистояти темам глобальних проблем, таких як війна, конфлікт, міграція, насильство, однак такий вибір сюжету може суперечити комерційним інтересам і викликати дискусії;

– *з решту фінансування та доступність* – важливе питанням у сучасному українському мистецтві, адже багатьом талановитим художникам важко фінансово підтримувати себе та свою роботу в період кризового соціального і економічного стану в країні. Крім того, публічний доступ до мистецтва може бути обмеженим або ускладненим через військові дії.

Ці питання кидають виклик сучасним митцям, але водночас відкривають нові можливості для творчості, експериментів та вирішення нагальних проблем сучасного світу, адже просте копіювання та наслідування дійсності навряд чи можна вважати художньою діяльністю.

АНОТАЦІЯ

Мистецтво зображує, перетворює і через побачене описує свій власний певний духовно-смісловий зміст певної епохи. На відміну від штучного інтелекту, унікальність художнього образу митця полягає в тому, що він не просто конструює фіктивну життєву модель, а відтворює багатство і виразність цього життя через свою власну інтерпретацію. Його своєрідність і відмінність від усіх інших форм відображення дійсності полягає в тому, що в даному випадку, художній твір, одночасно із сюжетом, дає нам змістовний, чуттєво багатий світ художника. Це відбувається тому, що художній образ є не простою копією за своєю суттю, а в ньому постає реальність зі своїм неповторним ракурсом і особистим художнім осмисленням, яка в свою чергу формує цілісну, синтетичну дію художнього твору на людину, яка властива мистецтву. При цьому, незважаючи на те що митці можуть опановувати однаковий життєвий матеріал і розкривати одну й ту саму тему, але при цьому вони створюють різні мистецькі твори, так як їх творча індивідуальності накладає вагомий відбиток чим несе в собі неповторне й універсальне.

За результатами цього дослідження можна визначити, що становлення та розвиток світового та українського сучасного мистецтва залежить від багатьох актуальних проблем, які впливають на його формування. Сучасне мистецтво формується в постмодерністському напрямі, використовуючи як раціональні, так і інтуїтивні методи. Успіх художнього твору залежить від багатьох факторів, але головними з них є потреби та актуальність сучасного суспільства в даному творі мистецтва. Сучасне українське мистецтво формується на пріоритеті ціннісно-пошукової системи відродження української культури, що знайшло місце на арт-ринку та є актуальним і затребуваним, відіграючи при цьому відповідну роль у формуванні культури українського та світового суспільства.

Література

1. VOGUE культура Роботу Демієна Герста, присвячену Україні, покажуть на Венеційській бієнале URL: <https://vogue.ua/article/culture/art/robotu-demiyena-gersta-prisvyacheni-ukrajini-pokazhut-na-biyenale-u-veneciji-48331.html> (дата звернення: 03.05.2023)

2. Лисун Т., Балашова О. Про мистецтво війни в Україні. URL: <https://mitec.ua/pro-mystetstvo-vijny-v-ukrayni/> (дата звернення: 03.05.2023).

3. Олександр Ройтбурд Матеріал з Вікіпедії –вільної енциклопедії URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Ройтбурд_Олександр_Анатолійович (дата звернення: 20.05.2023)

4. Петриненко О., Голос українських митців на Венеційській бієнале 2022 URL: <https://www.afisha.it/cultura/holos-ukrainskykh-myttstv-na-venetsijskij-biienale-2022/> (дата звернення: 03.05.2023)

5. Прокопович Т. Емоційна стабільність як умова прояву соціальної адаптованості художньо обдарованої особистості : дис. канд. псих. наук : 19.00.1 / Прокопович Тетяна. Луцьк, 2015. 208 с.

6. Протас М., Лоссовський Є. Аспекти сучасної культурно-мистецької практики у просторі міждисциплінарних природничо-наукових досліджень. *Сучасне мистецтво*. Вип. 1. Київ, 2004. С. 97–116.

7. Суспільне культура. Сербська мисткиня Марина Абрамович підтримала Україну URL: <https://suspilne.media/212990-serbska-mistkina-marina-abramovic-pidtrimala-ukrainu-2/> (дата звернення: 03.05.2023)

8. Тістол Олег Михайлович. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Тістол_Олег_Михайлович (дата звернення: 20.05.2023).

9. Формула британця. Яке послання українцям зашифрував Бенксі у графіті в Києві та Бородянці. URL: <https://focus.ua/uk/culture/537713-sem-graffiti-benksi-v-ukraine-kakoe-poslanie-zashifroval-hudozhnik> (дата звернення: 03.05.2023).

10. Це мрія тепер – просто побачитись, просто жити. Українські художники показують своє мистецтво про війну. URL: <https://zaborona.com/ukrayinski-hudozhnyky-pokazuyut-svoye-mystecztvo-pro-vijnu/> (дата звернення: 20.05.2023).

Information about the author:

Prokopovych Tetiana Anatoliivna,

Psychological Sciences PhD, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Fine Arts
Lesya Ukrainka Volyn National University
13, Voli Ave., Lutsk, 43025, Ukraine